

BAZILARI AZALIRKEN BAZILARI ÇOĞALİYOR

JACQUES MARSAULT

Örneğin resimde (Kapakdaki) ürkmüş olarak bir araya toplanan karabataklar (Kuzey Denizi) azalırken bunların üstünde süzülen büyük martılar, uygarlığımıza yatkınlık göstererek çoğalıyorlar.

Karabatakların, korundukları halde niçin durmadan azaldıkları hiç anlaşılmıyor.

üyük kuş katalogunu karıştıran ekoloğlar, kuşkusuz, ortadan kaybolmak üzere bulunan türlerin bulunduğunu, fakat, daha az işitilmiş olarak da çoğalanların da eksik olmadığını görüyorlar. Örneğin: Marignane, d'Istre, Nimes hava limanları hava trafiği için tehlikeli olan büyük martıları uzaklaştırmak için bazı tedbirlere başvurmak zorunda kalırken, tetikte bir korumaya rağmen Sept-les in karabatakları hızlı bir tempo ile ortadan kayboluyorlar.

Sırrın anahtarını bulabilecekler elbette ki ekoloğlardır. Birkaç kelime ile söylemek gerekirse bu da, bu kuşların çevrelerinde oluşan derin değişikliklerde yer almaktadır.

Örneğin, Manş kıyısı gibi sınırlı bir bölgeye bağlı kalalım. Şunu derhal kaydedelim ki, bütün kuşların burada aynı ekolojik birim içinde yaşadığını kabul edemeyiz; her kuş kendi özel yuvasında yaşamaktadır. Bu yuva aşağıdaki sorulara verilecek cevaplarla belirir: Kuş ne yer? Kuşu kim yer, Nerede ürer? Nerede dinlenir? ve daha birkaç tane. Üstelik, deyişte sakinca yoksa, yuvalar birbirine karışabilir.

Manş kıyılarında birbirinden iyice farklı iki cins martıya rastlanabilir: gülen martı, üç parmaklı martı. Fakat, ayrıcalık hariç, bunlara aynı zamanda rastlanmaz. Gülen martı üreme mevsimi hariç, (bu mevsimde tatlı sularda yuvalanır) kıyılarda görünmez. Üç parmaklı martı ise, bütün kışı açık denizde geçirir ve kıyılarımıza ancak üremek için gelir. Birbirleriyle karşılaşma fırsatı bulunmadığından her iki cins bağımsızdır. Fakat karşılıklı yarışmada bulunmamak ve birbirinden iyice farklı ekolojide yuvalara sahip olmak için, zaman içinde bu bütünlükte ayrı kalmaya lüzum yoktur. Örneğin aynı üç parmaklı martı, Fréhel burnunun bazı dik yalılarında gümüşlü martılardan

otuz kırk metre ötede yuvalanır. Çünkü, söz konusu iki cins, yuvalanma konusunda yarışmaya girmezler. Gümüşlü martının dik ve oldukça geniş yamaçlarda, otlu ve düz yüzeylerde yuvalanmasına karşılık, üç parmaklı martı korkunç diklikle tepeden bakan başdöndürücü yerlerden hoşlanır. Büyük martılar, yuvalarını meydana getiren dalları böyle dar yerlerde tutturamayacakları gibi, kıpırdak yavruları da, buralarda pek uzun boylu yaşayamazlar. Üç parmaklı martılar ise, kayaya sınıksız asılı bir yuva yapmak için su yosunlarını yapıştırmalarını pek iyi bilirler, üstelik yavrularının boşluğa karşı doğuştan özel bir tepkileri olup, uçma vakitini sükunetle beklerler.

Ayrıca, her iki cins beslenme düzeninde, birbirinden oldukça farklıdır. Aynı sular da sadece üreme zamanlarında mekân kurduklarından kendilerine, hemen hemen ayrı kıtalarda yaşıyormuş gözüyle bakılabilir. Bu beslenme ayrılıkları, çok kere iki cinsi birbirinden ayırmaya ya da, daha iyisi, birbirini tedirgin etmeden aynı yerlerde birlikte yaşama olanağını elde etmeye yeterli olmaktadır. Bu durum için güzel bir örnek, Manş kıyılarındaki iki karabatak cinsinin karası ile sorguçlusunun, bir arada yaşamasında bulunabilir. Birlikte yaşamının daha çok rastlandığı Büyük Britanya'da, beslenme farkı daha belirgindir; karabatak derinliğine dalar ve özellikle yassı balıklarla kabukluları yakalar, sorguçlusunu ise, dalmayarak yüzeydeki balıklarla beslenir. Fakat bu bir kural değildir, bir cins yiyici olarak, ötekini doğrudan doğruya üstelenebilir. Çok kere Manş sularında rastlanan ve birçok cinslerin yumurta ve civcivlerinden haraç alan üç tür büyük martıda durum böyledir. Deniz martısının aynı zamanda penguenler gibi daha küçük boy türlerin yetişkinlerine de saldırdığı anlaşılıyor.

Martıyı Herkes Hoş Tutuyor, İşi Yolunda :

Bazen de ekolojik iki yuvanın birbirine karışma bölgesinde yarışma çok şiddetli oluyor ve burada, ötekini yok edebilecek hakim bir türün daima mevcut olduğu görülüyor. Böylece, büyük martılar deniz kırlangıçlarının yuvalanma alanlarına sahip çıkmakta ve bu kuşları, en azından yöresel olarak, uzaklaştırmaktadırlar.

Beslenme yarışması, başka faktörlerle zorlandığı oranda sert olabilir; bu durum bir türün yok olmasını hızlandırırken bir başkasına da çok iyi gelir. Birçok hayvan türlerinin kendine özgü zayıf noktaları vardır. Bu zayıf nokta, bir kısmında üreme düzeyinde kendini gösterir, çünkü bunlar, yuvalanma sırasında tedirgin edilmeye dayanamaz ya da insanlar tarafından, nadiren tehdit edilen yerleri ararlar. Diğer bir kısmında ise, beslenmede yer alır, bunlardan, bu konuda çok özellik isteyen bazı türler, tek besin kaynaklarındaki çalkantılardan fazlasıyla sıkıntıya düşerler. Tersine her şeyi yiyebilen türlerin, özellikle kaynakları zenginse, rahatları yerindedir. İşte gümüşlü martı bu durumdadır. Bu kuşun doğal düşmanları vardı; şimdiki sayıları çok azdır ya da kaybolup gitmişlerdir, ve artık kendisini son olarak tehdit eden doğrudan doğruya kendisidir; zira martı, durum elverince herhangi bir komşusunun yumurtasını ya da yavrusunu yutmaktan çekinmez. Avlanması yasaklanmıştır ve birkaç kaçak avcının serüvenine rağmen, büyük martının insandan korkacak pek fazla birşeyi yoktur. Hatta her şeyi ondan bekler durumdadır. Çok dikkati çekecek derecede uygarlığımızın artıklarından yararlanmaya kendini iyi alıştırmıştır. Örneğin, bir konserve fabrikasının yakınında yerleşir, ve buradaki balık artıklarıyla yağlanır durur; gemi ahçıları tarafından atılan döküntüler için bir soydaşı ile kavgaya tutuşur, evlerin üstü aşık süprüntü birikintilerini, bunlara ulaşmak için kıyılardan çok içeri girmek gerekse bile, ihmal etmez. Az düşman, bol yiyecek, martının işi yolundadır.

Ya yok olup gidenler? Bazı penguenlerle karabataklar, küçük penguenler?.. İşte azalma halinde üç tür. Sept-lles'de yapılan istatistikler çok açıktır. Bu türlerin yok oluşunun başlıca nedeni olarak, çok kere, 1967'deki büyük (kara) Torrey Canyon gelgit'i ileri sürülmüştür. Bu gelgit, gerçekten sert bir darbe olmuşsa da,

azalma daha önce başlamıştır ve bugün de devam etmektedir. İspatı: 1950'de yekdek olarak 7000 macareux (bir cins penguen) ve 950 karabatak hesabediliyordu, 1966'da bu rakamlar karşılıklı olarak 3000 ve 250'ye, Kara gelgitten sonra ise 500 ve 100'e düştü; 1972'de yeni bir düşme ile macareux'ler 440, karabataklar ise 90 oldu.

Kara gelgitten etkilenmeyen bölgelerde de durum farksızdı. Böylece, İskoçyanın kuzey batısındaki Saint Kilda adasında 1960 yılında, büyük bir penguen topluluğu, bazı tahminlere göre 6 milyon yaşıyordu; on yıl sonra ise bunun sadece onda biri kalmıştır.

Mazot Her Şeyi Açıklamıyor :

Açıklama varsayımları da eksik değil: mazot kirlenmesi bu dalıcı kuşlar için öldürücü olmaktadır; yok edilemezliklerinden ötürü doğa koruyucularının karabasanı durumunda olan, PCB'ler (sentetik tortular); kilometrelerce uzunlukta ağ kullanan ve 1972'de 500.000 Brunnick karabatağının yok oluşundan sorumlu tutulan avlanma usulleri. Bütün bu açıklamaları, elbette ki birbirine eklemek gerekir, fakat, mazotun varlığı tartışılmaz bir tehlike olmakla beraber, ötekiler yine de varsayımlardan ibarettir. Ve kargaşalığın gerçek nedenleri araştırılırken diğer türlerin neden çoğaldıklarını da bilmediğimizi, aynı şekilde hesaba katmak lâzımdır.

Ekolojik Dengeyi Tekrar Kurmak İçin Belki de Bazı Kuş Topluluklarını Azaltmak Gerekecek :

Çoğalanlar arasında, sadece büyük martı vardır: fulmar uzun süre kuzey bölgelerine yerleşmiş, kırk elli yıl önce Büyük Britanyada görünmüş ve arkasından, tam 1960'da gelip bizim kıyılarımıza Sept-lles'e, yuvalanmıştır. Niçin? Yine Sept-lles'edir ki Fou de Bassan, ilk kez 1939'da yerleşmiştir, ve bugün burada, bunlardan yaklaşık olarak 3000 çift vardır.

1913'te meydana getirilen Sept-lles yediği bazı türlerin sığınma yerlerini korumak eğiliminde olmakla beraber kuşkusuz kuzey türlerinin gelişini kısırtmak, amacını gütmüyordu. Bu kendiliğinden olmuştur, nedenleri de bilinmemektedir.

Diğer taraftan, herhangi bir türün yayılması, söz konusu türün alışkanlıklarındaki bir değişiklikle birlikte oluyor. Bu

KUŞLARIN MAZOTUNU TEMİZLEMEDE HİÇ BİR ŞEY ERİTİCİLERİN YERİNİ TUTAMAZ

Torrey Canyon faciasının hiç olmazsa araştırmayı harekete getirme gibi bir mutlu sonucu olacaktır. Biri Amerikalı biri de Britanyalı olan iki ekip, «mazotlanmış» kuşları kurtarmanın nispeten kolay olacağı yolunda, birbirinin aynı sonuçlara varmışlardır.

Bazı uzmanlar tarafından yine sık sık leri sürülen fikirlerin zıddına, en etkili yöntem, bir eriticiden yararlanılan yöntemdir. Kuşun batmasını önleyen koruyucu ve ince doğal yağ tabakasının eritilmesi korkusu yersizdir; kanatların yapısı, tek başına su kesimini sağlamaya elverişli; yağ tabakası da kısa bir zamanda tekrar meydana gelir. O halde, mazotla kaplı kuş, dikkatlice birçok eritici banyosuna daldırılacaktır ve arkasından, buğulaşma ile eski haline gelinceye kadar, iyice kurutulacaktır. Bununla beraber, birkaç saat süre ile, kuş, eriticiden çıkan buğular nedeniyle ağır ya da hafif bir sarhoşluğun bütün belirtilerini gösterecektir. Fakat bu sarhoşluk bir iz bırakmaz, ve kuşun da yapma bir cennete ulaşmak için, tekrar gidip kendini mazotlaması beklenmez.

Yöntem, böylece, deniz kıyılarında can çekiştiren sürülerle kuşun kurtarılmasına olanak vermektedir. Strasbourg'da bulunan Avrupa Konseyi, Amerikan yöntemi ni ayrıntılarıyla veren broşürler yayımlamıştır. Newcastle Üniversitesi kendi Zoology Dalesinde ortaya konan yöntem için aynı şeyi yapmıştır.

bakımdan en belirtili durum, gülen martıdır. Yüz yıl öncesine kadar bu kuş insanlara yaklaşmıyordu, halbuki bugün şehirlerde, özellikle Seine kıyılarında bol bol görülüyor. Böylece martılar son çeyrek yüzyılda alışkanlıklarını değiştirmişler, serçeler ve güvercinler gibi şehirli olmuşlardır. Niçin? Yine bir bilinmeyen. «Teknikseverlerin» koruduğu türlerden bahsedildi. Buna göre teknik, doğal yetenekli türlerin geleceğini güven altına alıyor, yeter ki işe insan eli karışmasın. Birkaç yıl öncesine kadar hayvan türlerinin korunması statik koruma bilgilerine inhisar ediyor ve sadece bazı türler belirli yerlerde korunuyorlardı. Şimdiki halde, bu alanda, dinamik bir koruma yer almış bulunuyor. Artık, bir adanın tüm çevrenin

etkisi altında kalmadan korunduğu düşünülemez. Tek bir türün korunduğu sanılırsa bile bu olmaz, çünkü bu iş tüm ortam gibi bitkisel ya da hayvansal bir sürü başka organizmalara bağlıdır; tek bir element de esash bir rol oynayabilir. Bu, kuşkusuz, yedekler teşkilinin zorunlu olmadığı anlamına gelmez, esas olan, canlı ve duragan olmayan bir örnek tasarlamaktır.

Bundan başka gönüllü ya da gönülsüz olmayan yağmacılardan söz etmek gerek. Yine atıcıların —avcılar demeye cesaret edilemiyor— ilk cayırtılarını korunan kuşlar üzerinde kopardıkları sık sık duyuluyor. Her yıl, yine, «doğada piknik» yapmak için adacıklara çıkan «eğlence gemisi işleticileri» kuşları korkutuyorlar, kuluçkalık yumurtaları tümüyle yok ediyorlar ve fırsat elverince, yumurta atma yarışları düzenliyorlar. Ancak yuvalanma döneminde bazı yerlerdeki geliş gidişin tamamen yasaklanmasıyla önenebilecek budalaca yaramazlık gösterileri!

Bununla beraber bu tedbirler ortam bozulmaya devam ediyor ve çeşitli kirletme şekilleri yıkımlarını sürdürerek her şeyi doğrudan doğruya ya da dolayısıyla tehdit ediyorsa, yeterli değildir. Örneğin, bazı penguenlerin yedikleri balıkların azalması, en az bu kuşlardan bir topluluğun kazara yok edilmesi kadar yıkıcıdır.

Bazı türlerin çoğalması da bizi hemen sevindirmiyor; azrak kuşların gelmesi, ancak bunlar daha önceden yerleşenleri rahatsız etmiyor ve yuvaları, başkalarının kiyle karışmıyorsa bir zenginleşme olur. Kuş topluluklarının bu anı çoğalışı, esas itibarıyla bir tarafta insanlar tarafından dürtülen ve hoş görülmesine mahal olmayan bir ekolojik dengesizlik bulunduğunu gösterir.

Yerli türlerin çoğalması, aşırı bir hal alınca doğayı korumak için kuşları bazı tutucuları incitse bile, yok etmek yoluna gidilir, ekolojik dengenin temeli budur.

Bununla beraber yok etme en son başvurulacak bir çaredir. Büyük martıların sayısını azaltmak için, açık havadaki süpürüntü birikintilerini giderek ortadan kaldırmak yetebilir. Bu da, başka yandan, herkes için yararlı olur.

*Science et Vie'den
Çeviren: Nizamettin Özdek*